

in bibliotheca, relationem quamdam excogitas puta magnitudinis, antiquitatis, etc. et secundum eam primo loco collocas, qui praestant ceteris secundum propriam formam; et ita porro.

IV Ex hac definitione patet ordinem quemvis aliqua unitate contineri: forma enim eius est una ratio, cui partes ordinabiles congruere debent. Etsi autem ordo quidam secundum plures rationes, seu relationes instituat, ordo tamen unus erit: quia vel eae rationes una coeunt, vel seiunctae manent: si primum, unitas ordinis habetur; si alterum, plures sunt ordines, quorum unusquisque unitatem suam custodit. Sane omne ens est unum: porro ordo est ens. Iam vero si unius relationis ratio habeatur, ordo est *simplex*, si plurium, *compositus*.

V Relationes, secundum quas ordo institui potest, vel reales sunt, vel rationis. Sic ordo familiae est ex relationibus realibus; sic ordo chronologicus relationibus rationis continetur, non eo quod totus sit confictus a mente, fundamentum enim reale est existentia rerum in diversis partibus temporis; sed quia non omnes adsunt conditiones relationis realis.

Relationibus realibus identitatis, eiusque oppositae distinctionis, constituitur ordo *symmetricus*, et *harmonicus*. Ille est dispositio plurium secundum *aequalitatem*, et *inaequalitatem*: hic dispositio plurium secundum *similitudinem* et *dissimilitudinem*.

Relationes reales causae et effectus gignunt *ordinem finalem*. Cum enim hic ordo instituitur, operatio sive effectus intenditur: et ad id tanquam finem causae veluti media conducentia in illum disponuntur.

VI Ordo alius est essentialis et immutabilis, alius artificialis et mutabilis. Ille est qui ab ipsis rerum essentiis determinatur, ita ut iis manentibus abesse nequeat: talis est ordo moralis. Iste est qui esse quidem potest in rebus, eius tamen existentia a causa libera determinatur, isque, iisdem manentibus rebus, deesse potest: tales sunt ex. gr. plures ordines sociales.

THESIS XXXII^a

Principia in hac materia haec potissimum tenenda sunt: I ordinem nunquam esse posse prorsus arbitrarium: II solius intelligentis esse ordinem cognoscere, eumque intendere: III solumque ens intelligens esse per se causam ordinis.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Nam in disponendis rebus vel habetur ratio alicuius relationis, qua res vincuntur, atque ita pariter naturae aut qualitatis, quibus res constant, quaeque sunt fundamentum relationis, vel non habetur: si primum, ordo in ipsis rebus ordinatis rationem sui aliquam habet, et ideo non est prorsus arbitrarium: si alterum, nullus est ordo, sed confusio: ergo. Quare arbitrium in eo erit quod unus prae aliis ex possibilibus ordinibus eligatur, non ut ordo invitis rebus existat.

Corollarium. Igitur et divinus intellectus in ordinandis rebus aptitudinem in iisdem ad ordinem supponit; conferens illam cum creat.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Ordo relationibus entium formaliter continetur; easque cognoscere oportet, ut ordo cognoscatur: atqui solus intellectus relationes percipit: ergo.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Doctrina est sensus communis: *ordinem esse opus proprium intelligentiae*: quaeritur autem et quatenus pateat huius principii universalitas, et quanta sit eius certitudo. Quoniam quaestio haec nonnullas patitur difficultates, et quo facilius tenetur doctrina sensus communis, eo difficilior eius demonstratio videtur; analysi quadam instituta, quaestiones singulas prius perpendemus, ut quod in Thesi affirmavimus, tandem concludamus.

Ut igitur rite procedamus haec primo distinguenda censemus. Ordo vel est in actibus cognitionis, vel in moribus, vel in rebus physicis, sive in ipsis naturis rerum: primum et alterum sine intelligentia esse non posse satis constat: quaestio est de tertio. Porro ordo in ipsis naturis vel est essentialis rebus ordinatis, ut in iis alius esse nequeat, nec

sine illo eae esse possint, cuiusmodi est ordo inter effectum prout talis est, et causam: vel est accidentalis, ut iisdem manentibus rebus alius ordo, vel nullus, sed confusio esse possit, qualis est ordo inter elementa corporis organici: pro primo intelligentia requiritur non secus ac pro productione essentiae: nec de isto ordine quaestio est. Restat igitur quaestio de ordine mutabili, qui in rebus existit, quae per se multipliciter disponi possunt.

Praeterea advertendum est quod cum causa quaeritur ordinis, quaeritur ea quae sit causa eius prout ordo est, ita ut ordo, qua talis, sit terminus efficientiae.

Quoad hunc ordinem haec docemus I. *Ens intelligens est per se par ordini determinando.* Ratio est quia ens intelligens potest cognoscere relationes rerum, et quomodo disponendae sint res secundum certam rationem iis convenientem: et proinde potest ordinem concipere; illumque velle. Hoc autem est ordinem determinare. Quod si et vires ad efficiendum illum sufficientes habeat, poterit quoque ipsum producere.

II. *Impossibile est, saltem impossibilitate morali, quod sine intelligentia existat vel ille ordo, qui ex pluribus elementis constat, et rationem perfecte imitatur: vel ordo ille, qui sit constans.* Exemplum primi esset oratio graeca descripta ab eo qui tantum characteres illius linguae novit: atque ordo corporis organici: quinam sit ordo constans dicemus in demonstratione huius partis. Quid sit impossibilitas moralis diximus in Cr. Th. postrema. p. III.

Iam vero quoad primum: cum plurima sint elementa, innumerae pene sunt dispositiones eorum possibiles, et harum maior pars spectat ad dispositiones inordinatas: porro in his adiunctis nulla est vel minima probabilitas quod causa non intelligens, utens vi sua caeco modo eam ex tot possibilibus divinnet dispositionem elementorum, quae et rationalis sit, et perfecte rationalis. Quid quod ad divinam Providentiam spectare videtur, ne permittat id fieri casu, in quo tamquam in speculo ratio respundet?

Quoad secundum eadem est ratio. Nam ut ordo existat

constans in rebus multipliciter ordinabilibus, non satis est ut aliqua existat dispositio ordinata; sed debet existere ea, quae tum vires omnium elementorum ita contineat, ut eidem ordini semper, vel non brevi spatio temporis, inservant, tum vires extrinsecarum causarum cohibere valeat, saltem per aliquod non breve spatium temporis, ne ipsi noceant. Atqui contra hanc determinatam dispositionem rursus pene innumerae sunt aliae tum inordinatae, tum etiam minus ordinatae; ergo rursus multo minus est probabile quod vi caeca efficiatur illa determinata et constans dispositio. Cur non affirmaverimus haec esse metaphysice impossibilia cf. Cr. Th. IX obiect. 2, et in fine huius thesis.

III. *Causa quae in rebus multipliciter ordinabilibus ordinem eundem constanter, licet in diversis adiunctis existens, producit, intelligens est aut ab intelligente praeparata.* Agitur de causa quae non semel sed saepe et quoties agit semper ordinem efficit, non in iisdem existens adiunctis loci, ceterarumque circumstantiarum, causarumque extrinsecarum: et quae eundem secundum speciem ordinem producit, ut pictor, apes, etc. Iam vero huius constantis productionis ordinis aliqua causa immediata existere debet; est enim et ipsa effectus quidam. Haec autem causa immediata vel est intelligens, ut Deus: vel est per se non intelligens, ut apis, aut vis motrix pictoris. Si primum, iam habemus quod intendimus. Si alterum dicatur, id advertere oportet. Nimirum haec causa qualiscumque sit, per se spectata, si potest dispositionem aliquam ordinatam efficere, potest eo ipso et alias eiusdem perfectionis ordinatas dispositiones efficere, ac plurimas dispositiones confusas. Est ergo per se ipsa indifferens; nec in ea sola ratio est, cur haec potius quam illa dispositio ab ea procedat. Cum ergo causa necessaria sit, non libera, determinatur ab adiunctis in quibus versatur, ad hanc dispositionem producendam potius quam illam.

Quare in diversis adiunctis diversae prodibunt dispositiones. Deest ergo illi causae ratio cur in diversis adiunctis existens constanter eundem ordinem producat. Haec

autem ratio nequit esse nisi causa intelligens et libera, quae certum modum constanter producendi eundem ordinem cognoscere potest, eumque determinare: ergo.

IV. *Primitiva dispositio omnium rerum multipliciter disponibilium, ad certum ordinem constituendum non nisi ab intelligente determinari potest.* Loquimur de ea dispositione, quae nullam aliam ante se supponit, praeter existentiam rerum disponibilium: quae tamen antecessio nequit esse realis, sed rationis; quia simul cum ipsa existentia, aliqua primitiva dispositio ad ordinem conserta sit necesse est. Res sunt omnes physicae, quae multipliciter disponi possunt. Iam vero primitiva earum dispositio ad certum determinatum ordinem constituendum, his profecto continetur, nempe determinata collocatione in spatio, determinato motu, determinata directione motus, determinatisque viribus ex motu resultantibus. Requiritur haec omnia, quia sine illis non habetur combinatio, nec proinde ullus ordo. Requiritur talis determinatio horum pro certo ordine obtinendo; quia ex diversis determinationibus diversi essent exstituri ordines. Iam vero haec multiplex determinatio vel est ab ipsis rebus disponibilibus, vel ex causa extrinseca, et haec vel est necessaria, vel libera. Atqui ab ipsis esse nequit; si enim ab ipsis foret, ideo esset quia id earum natura postulat: atqui ens physicum, quatenus tale est, non postulat heic potius collocari quam illic, moveri potius quam quiescere, moveri hoc potius modo quam illo; sed ad omnia est indifferens. Erit ergo haec determinatio a causa extrinseca.

At causa extrinseca necessaria premitur eadem difficultate, sive impossibilitate. Nam haec causa vel supponitur subordinata alteri causae intelligenti tanquam instrumentum eius; et in hac hypothesis habemus causam, quae determinat hunc ordinem, esse intelligentem: vel ea causa necessaria per se virtute sua agit, et sic impossibile est ut ab ea ordo procedat. Nam 1° si ea potest hunc ordinem instituere, potest profecto et alios eiusdem vel minoris perfectionis, et confusas dispositiones efficere. Iam vero ratio secundum quam agit causa, quae plura potest, vel est

sola eius potestas, vel potestas determinata ad unum. Atqui si est sola potestas, cum ea causa possit plures et diversas dispositiones rerum disponibilium, omnes simul efficiet, h. e. efficiet nihil; quia illae invicem se excludunt. Si autem ratio, secundum quam causa necessaria agit, est sua potestas determinata ad unum; haec determinatio vel est ab ipsa causa, quae se determinat, vel ab extrinseco. Si est ab ipsa, ea non est amplius causa necessaria, sed libera, ideoque intelligens. Si est ab extrinseco, vel est ab activitate rerum circumstantium in quibus causa agere potest, vel est ab imperio et directione alicuius voluntatis. Primum esse nequit, quia nondum supponitur ullum exercitium activitatis: si vero alterum detur, ordo causae liberae et intelligenti debetur. Ergo necesse est ut primitiva dispositio omnium rerum ordinabilium ad certum ordinem constituendum a causa libera et intelligente determinetur.

Corollarium. Inepta est ergo et absurda hypothesis Epicuri, qui licet Deos admiserit, negavit tamen eos mundum hunc fabricasse, docens hanc admirabilem corporum dispositionem, universumque ordinem sensibilem ex ipsis atomis ab aeterno in inani fluctuantibus, et tandem casu invicem cohaerentibus duxisse originem, absque ope alicuius causae intelligentis (cf. Tullium de Natura Deorum L. I).

V. *Ordo aliquis particularis, cum elementa nimirum iam ex se sunt apta proxime ad ordinem constituendum, et requiritur solum physica eorum combinatio, sive dispositio; potest, morali possibilitate quoque, obtineri vi physica non intelligente, si ea possit extrinsece ad suos actus determinari.* Ratio est, quia vis physica par est per se physicae combinationi seu dispositioni efficiendae; licet autem ea dispositio sit ordinata, id non impedit quominus et contineatur inter eas, quae possibles sunt vi physicae. Porro cum eae conditiones adsunt, non requiritur ad ordinem obtinendum nisi exercitium quoddam vis physicae, quae, ut par est, extrinsece determinetur ad unum ex actibus, quos potest edere.

Perperam vero in hac hypothesis ordo attribueretur ad-

aequate soli causae physicae; neque enim is tantum ab hac pendet, sed potissimum ab illa, quae aptavit proxime elementa, ita ut causa physica postremo agens, instrumentum veluti sive complementum illius tantum haberi possit.

Ex hactenus disputatis constat 1° ens intelligens esse *per se* causam ordinis. Causa enim *per se* alicuius effectus est ea quae ad illum efficiendum est ex natura sua praeparata; haec altera porro est, quae habet ex sua natura ea omnia, quae ex parte principii requiruntur saltem immediate, ut effectus sit; talis vero est ens intelligens pro ordine determinando: ergo.

Constat 2° *Per accidens* tantum ens non intelligens posse esse causam alicuius ordinis. Causa *per accidens* dicitur respectu effectus qui non intenditur, vel ad quem causa non est ex natura sua praeparata; qui tamen consequitur effectum per se productum. Iam vero nulla causa non intelligens intendit ordinem; nec ulla est ex natura sua praeparata ad illum: neque enim, eo quod talis est, habet ea omnia quae ex parte principii requiruntur ut effectus sit; secus enim, saltem in iisdem adiunctis, ordinem semper produceret: sed ab extrinseco, h. e. ab illis quae non sunt in eius potestate pendet ut actu ordinem quemdam producat. Quare ens huiusmodi vel nullum ordinem efficere potest, vel non potest possibilitate morali, vel non potest nisi incomplete, supposita nempe operatione entis intelligentis.

DE PULCRO.

THESIS XXXIII^a

I Praestituta notione pulcritudinis; II affirmamus eam obiectivam esse, et III nedum in corporibus, sed et in spiritibus vere reperiri.

DECLARATIO I. PARTIS. Species praeclarissima ordinis est Pulcritudo: quae per omnes naturas rerum plus minus vagatur: quocirca de ea quoque disserendum est.

Pulcra sunt *quae visa placent*: (S. Thomas I p. q. V. a. 4. ad 1^a), quae scilicet placent *qua cognita*, seu quorum ipsa apprehensio placet: quorum nempe apprehensionem complacentia sequitur, h. e. iucunditas seu voluptas, quam in rei apprehensione animus experitur. Haec est definitio per effectus: est tamen omni et soli pulcro conveniens, ac clarissima. Ex qua haec consequuntur.

1° Pulcrum differt formaliter (licet idem sit materialiter seu secundum rem) a vero: nimirum alia est ratio *pulcritudinis*, alia *veritatis*: verum enim est id quod apprehensum affirmatur, sive affirmari potest: pulcrum est id quod apprehensum placet.

2° Pulcrum differt formaliter a bono, licet omne pulcrum sit aliquod bonum. Nam bonum placet quidem, sed prout *conveniens* diligenti; pulcrum autem *qua cognitum*. Scilicet « *pulcrum et bonum* in subiecto quidem sunt idem, quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam; sed ratione differunt; nam bonum proprie respicit appetitum; est enim bonum, quod omnia appetunt, et ideo habet rationem finis; nam appetitus est quasi quidam motus ad rem. *Pulcrum* autem respicit vim cognoscitivam: pulcra enim dicuntur, quae visa placent. » (S. Thomas I. c.) Quia vero vis appetitiva quaerit et quiescit in bono ceterarum potentialium, quod est bonum subiecti appetentis, non ita pulcrum respicit vim cognoscitivam, ut non referatur etiam ad appetitivam, sive ad subiectum appetens; sed dicitur respicere vim cognoscitivam; quia « ad rationem *pulcri* pertinet quod in eius aspectu seu cognitione quietetur appetitus... *pulcrum* addit supra *bonum* ordinem quemdam ad vim cognoscitivam: ita quod *bonum* dicatur id quod simpliciter complacet appetitui: *pulcrum* autem dicatur id, cuius ipsa apprehensio placet » (I. II. q. XXVIII. a. 1. ad 3^m).

3° Pulcrum, qua tale, non est amabile amore concupiscentiae, sed tantum benevolentiae. Ratio est, quia non spectatur prout est conveniens diligenti, sed prout est sibi ipsi conveniens; quae convenientia non possessa, aut possidenda, sed solum apprehensa placet.

4° Pulcritudo rerum multipliciter disponibilia consistit in ordine quodam, quamvis non omnis ordo sit pulcher. Ratio prioris est, quia pulchrum placet quia cognitum: at nullum inordinatum potest quia cognitum placere. « Unde pulchrum in debita proportione consistit; quia sensus deletatur in rebus debite proportionatis, sicut in sibi similibus: nam et sensus ratio quaedam est, et omnis virtus cognoscitiva » (I. p. q. V a. 4. ad 1^m). Alterum, quod scilicet non omnis ordo sit pulcher, patet primo experientia, non enim omnis ordo talis est, ut apprehensus iucunditate quadam animum nostrum perfundat; deinde clarius liquebit ex declaratione essentiae pulchritudinis.

Quam quidem investigaturi initium ducimus non a notione communis generis, sed a notitia speciei illius, quae magis nota nobis est, et ex qua solemus analogice species alias pulchritudinis concipere et declarare: nimirum a pulchritudine sensibili.

Pulchritudo sensibilis appellatur ea, cuius intrinseca elementa sunt sensibilia. Ipsa habet locum in iis obiectis sive naturalibus, sive artificialibus, quae sensibus duobus *visus*, et *auditus* respondent; cuiusmodi est formosus vultus, harmonicus concentus, apta architectura domus. Secernenda idcirco est haec pulchritudo ab ea, cuius elementa per se intelligibilia formam tamen sensibilem induunt, cuiusmodi est pulchritudo orationis, poematis; quaeque dici posset pulchritudo humana, quippe quae indoli respondet humanae naturae, ipsiusque opus proprium est.

Iam vero elementa pulchritudinis sensibilis, si obiectum visus spectetur, haec sunt: multitudo partium, varietas earum, proportio in dispositione earum, coloris venustas, h. e. color conveniens subiecto cum splendore lucis idoneo distinctae manifestationi subiecti, et potentiae visivae attemperato; unitas ordinis, ac perfecta expressio eius typi, quem ratio in eo ordine concipere potest. Prima elementa clara sunt, ac continentur definitione, qua Augustinus pulchritudinem corporis definiit: « congruentia partium cum quadam coloris suavitate » (Epist. III. 4). Cetera duo postrema,

quae hac definitione virtualiter continentur, breviter declaramus. Sanè unitas ordinis requiritur: nam ordo quidam requiritur in pulchritudine, quae ex pluribus coalescit (3). Porro ordo sine unitate esse nequit: oportet autem ut omnia elementa plura et varia unum ordinem constituent; quia secus vel nullus est in toto ordo; et ita nulla pulchritudo, vel plures sunt speciales ordines; et ita poterunt esse plures pulchritudines, non una.

Postremum elementum non ita intelligendum est, ut oporteat in mente praeesistere innatos typos, quibus res pulchrae conformentur: sed ita illud declaramus. Nimirum a) omnis res pulchra per se cuidam typo respondet exhibenti perfectionem ordinis illius, in quo pulchritudo reperitur, puta vultus; qui typus in aliqua ratione saltem divina existit. b) Mens ex rebus visis conceptum ordinis earum sibi potest efformare, nempe cognitis relationibus partium, ac scopo totius, quid debeat ipse esse, sive quinam sit perfectionis eius typus apprehendere potest. Id frequenter celerrime et facili negotio fit; in hoc tamen positus est ille, qui dicitur *sensus pulchri*, qui reflexione et educatione excolitur, quique quoad omnia non omnibus inest. Iam vero c) cum, ceteris elementis suppositis, apparet ordo esse talis ut typum suum perfecte referat, ut nempe sit qualis secundum perfectionem esse debet, iucunditate quadam ratio perfunditur, quae imaginem sui in obiecto videt; ordo enim quivis est aliqua extrinseca repraesentatio intelligentiae, quae stupens haeret in eius adspectu: scilicet pulchra res est quae videtur. Quod si aliquando non placet admodum res visa, et cum limitatione quadam dicimus eam esse pulchram, ideo est quia sentimus aliquid ei deesse ad perfectam expressionem typi. Hinc videre quidem potest sensus materialiter id quod est pulchrum, atque etiam, prout obiectum pulchrum accommodatam magis cum eo proportionem habet, potest sentiens quandam iucunditatem in eius visione experiri; at formaliter pulchrum apprehendere, sive rationem pulchri attingere, atque in ea quiescere mens sola potest: formalis enim pulchritudo ad ordinem spectat intelligibilem.

II. Quod de pulcro, quod est obiectum visus, affirmavimus, idem ad pulcrum auditus transferendum est; dummodo loco *coloris*, qui est obiectum visus, ponas *sonum*, qui est obiectum auditus; et loco *venustatis* coloris, ponas *suavitatem* soni. Color enim et lux in pulcritudine visibili requiruntur, quia hoc est formale obiectum visus, coloratum nempe luminum, partesque omnes pulcri visibilis coloratae esse debent: et quia varietas in eis postulatur; hinc et varietas coloris ac lucis requiruntur, quod confert ad coloris venustatem, seu suavitatem, ut ait Augustinus. Porro obiectum auditus est sonus; eiusque obiectum pulcrum est harmonia.

Pulcritudo itaque hactenus descripta definiri potest: *in multitudine et varietate rerum sensibilium ordo perfectus*. Ex his facile intelligitur in quo posita sit pulcritudo orationis, poesis, et huiusmodi: quod enim de re corporea dicitur, idem mutata materia de his affirmandum est.

Advertendum vero est discrimen quod inter artes intercedit quoad typum, qui exprimitur. Quaedam enim artes accipiunt typum suum a natura, in qua secundum omnia elementa sua existit, licet non eodem modo ac per artem exprimitur, h. e. non secundum eam unitatem, quae ab arte exhibetur; ut pictura et sculptura. Quaedam vero typum sibi effingunt iuxta principia quaedam, quae ratio ex rerum naturis haurit, ut architectonica. Quo fit ut huiusmodi quoque typi non sint arbitrarii, possintque omnes, qui naturas rerum, eorumque relationes scrutantur, eosdem percipere, atque ita iudicium ferre de operis artefacti pulcritudine.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Pulcritudo obiectiva est; in ipsis enim rebus sive naturalibus sive artificialibus videtur, et de iis praedicatur, atque in rebus pulcris sunt elementa omnia formalia pulcritudinis, ut ex hactenus dictis liquet. Pulcrum est quidem *quod visum placet*; hac autem formula non significatur pulcritudinem esse formaliter in cognoscente, sed referri ad cognoscentem qui cognitione pulcri delectatur. Quare non perinde res se habet, si dicas, pulcrum esse *quia visum placet*; nam hac formula significari potest

rationem formalem pulcritudinis esse solam in complacentia videntis, quod falsum est: cum complacentia supponat cognitionem, et haec obiectum suum h. e. pulcritudinem. Quod si hac formula illud tantum vis significare quod illa priore; admittere eam licet. Attamen quia pulcrum est quod placet videnti, et non omnes mentes sunt eodem modo, accidentali quidem, comparatae a natura, vel excultae ab arte, hinc fit ut non omnes semper eosdem typos apprehendant, et non omnibus idem videatur esse pulcrum, aut placeat. Verum id probat quidem complacentiam pulcritudinis, quae subiectiva est, supponere eius cognitionem, non autem pulcritudinem ipsam esse subiectivam. Porro ex eo quod pulcritudo ad intellectum refertur non sequitur eam sitam esse in relatione, sed solum esse quidem aliquid absolutum, at cum respectu ad aliud. Quamvis vero pulcrum artificiale a ratione artificis procedat, id ostendit quidem causam efficientem pulcri artificialis esse extra ipsum, quemadmodum Deus, qui est causa pulcri naturalis, est extra res; non autem demonstrat quod causa formalis pulcritudinis artefacti sit extra ipsum.

Obiectivitatem pulcritudinis consensus hominum confirmat. Cur enim certae leges pro pulcritudine artificialium habitae semper sunt tanquam communes omnibus et necessariae, etiam ab illis, qui speciales quasdam leges sibi effinxerant, nisi quia arbitrabantur pulcritudinem esse obiectivam? Cur ii, quibus non placet quod ceteris placet, et placet quod aliis non placet, sensu pulcritudinis carere dicuntur? Cur artifices cum opus aliquod, quod egregium ipsis videtur executi fuerint, censent se aeternam famam consequuturos, si pulcritudo vel tota subiectiva est, vel ex essentiali elemento subiectivo dependet? sicut enim tot verae possunt esse pulcritudines quot hominum capita, ita quod uni pulcherrimum videtur, potest esse vere turpe penes ceteros.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Quaestio est autem an in substantiis spiritualibus non secus ac in corporibus pulcritudo sedem habere possit. Videtur enim pulcritudo multiplici-

tatem ac varietatem partium exigere, ac quemdam lucis splendorem; a quibus substantiae simplices et spirituales prorsus absunt. Verum quod in illis quoque sit pulcritudo suaderi a posteriori potest: pulcritudo enim sensibilis splendor est quidam, sive ectypus rationis; ratio ergo sive ens intelligens pulcritudinem habet, quam extra se quoque effundit. At dubitari adhuc posset an formaliter vel virtualiter tantum pulcri sint spiritus.

Itaque spectentur primum spiritus actibus et habitibus convenientibus ornati. Sint habitus scientiarum in intellectu, sint virtutum in voluntate; sit, si de animo nostro agatur, subiectio inferiorum virium superioribus. Habes unum subiectum, multiplex quoad habitus et actus: habes idecirco multipliciter rerum, habes varietatem, habes compositionem earum secundum debitam proportionem; unaquaeque enim virtus est qualis esse debet, et ad perfectionem totius conducit; habes ordinem ordinisque unitatem, cum omnia conspirent in Dei amorem, Deique exprimentam similitudinem; habes ordinem perfectum, sive expressionem perfecti typi h. e. viri iusti, cui omnis homo conformari deberet. Pro luce vero, quae ideo requiritur in pulcritudine visibili, quia obiectum visus est color, habes splendorem spiritualem, scilicet intrinsecam cognoscibilitatem obiecti. Convenit ergo tali obiecto definitio pulcritudinis.

Specimen huius pulcritudinis exhibent tibi viri probi in omnibus suis actibus honeste et modeste se gerentes, nihil turpe, nihil inconcinnum agentes, sed omnia decenter, sicut leges morum, societatis et urbanitatis flagitant, ita ut in amorem huiusmodi hominum vel invitatus rapiaris.

Si vero sola essentia spiritus consideretur, rursus in illis pulcritudo formalis concipienda est. Etenim 1° si pulcrum velimus dicere quod visum placet, cur non placebunt visae substantiae spirituales, si placere possunt corporales, quae sunt adeo imperfectiores? Etsi autem 2° in illis non sint partes actu, sufficit quod sint virtute, sive sufficit ut partes distinguere possit in eis, qui eas videt; sic enim visae placebunt. Atqui plura in spiritu distingui possunt a ratione,

tum vires intrinsecae, tum relationes ad extra: et tum istae tum illae plures sunt, omnesque ab essentia spiritus postulantur.

Porro de his omnibus illud dicendum erit quod de habitibus et actibus diximus. Simplicitas vero entis duplex emolumentum prae corporibus confert: primum ut unitas, quae secundum Augustinum (Epist. XVIII. 2) est forma pulcritudinis, sit maior; ideoque maior sit pulcritudo: deinde nullum elementum pulcritudinis desit, ideoque omnis spiritus quoad essentiam sit pulcrer; quod de corporibus affirmari nequit. Cf. Rogacci Dell'Uno necessario p. 1^a c. 27. et Petavium Theolog. Dogm. Tom I. L. VI. c. 8.

Restat pulcritudo increata, quam non nisi analogice quaevis creata pulcritudo repraesentare potest. Verum liceat nobis hanc tractationem ad proprium eius locum, id est Theologiam reicere: et ita cum pulcritudinis sensu animis concepto finem imponere huic non pulcræ quidem tractationi Ontologiae.